

Ephraim Fundgrube

Det svenska språket och filosofin

Låt mig börja med ett kanske välbekant historiskt exempel för att belysa min metod, och de resultat man kan tänkas uppnå vid en tillämpning av denna.

I en tidigare artikel (Fundgrube 1969) visade jag att de logiska empiristerna var en kvarlevande rest av en gnostisk sekt. Detta framgår klart ur namnet på deras ledande tidskrift, *Erkenntnis*. Rätteligen borde detta vara *Er-Kenntnis*, kännedom om Honom, den Högste. Har man bara detta klart för sig, underlättas förståelsen av rörelsen väsentligt. Den djupgående konflikten mellan Carnap och Neurath när det gällde empirismen och dennas roll i filosofin och vetenskapen (om vilken man kan läsa i Koppelberg 1987), var bara en fortsättning av gnostikernas diskussioner om förhållandet mellan kroppen, köttet, och anden, själen. *Carnaps* namn kan härledas till ord som italienskans *carne*, franskans *char*, engelskans *carcass*, och för den delen *charkuteri*, alla ord som har med kroppen eller köttet att skaffa. *Neurath* kan enkelt härledas till grekiskans *nous*, själ, förnuft, men det finns också kopplingar till *neuro*, ett led som återfinns i flera sammansättningar. Ändelsen *-rath* i hans namn står just för *råd*: själens och förnuftets verksamhet är ju primärt att ge oss råd och vägledning. Men detta exempel har jag diskuterat mer utförligt tidigare, så låt oss övergå till dagens egentliga huvudämne, svenska språket och de filosofiska uttrycken i detta språk.

Klentrogna kritiker har ofta haft svårt att acceptera min uppfattning att det skulle vara något särskilt med svenska språket som bärare av filosofiskt laddade uttryck. I detta sammanhang kan jag inte diskutera deras argument i detalj, utan nöjer mig med att hänvisa till Rudbecks klassiska *Atlantis*, och mina tidigare skrifter i denna fråga (se Bibliografien). Inom ramen för detta föredrag får de enskilda observationer jag anför rörande filosofiska termer i svenska språket fungera som stöd för min uppfattning, och jag tror mig kunna påstå, att den omfattande mängd observationer jag förelägger er, ärade åhörare, torde bidra till att tysta också den mest envetne kritiker.

Låt oss börja där all filosofi rätteligen tar sin början, med existensen, varat. Det svenska verbet "vara" är mycket intressant, och ett stöd för min uppfattning om det centrala i svenska språket för filosofiska ändamål ges av att Sverige är det enda land i världen, där man har uppkallat en ort efter infinitivformen av sitt existensverb; Vara ligger i Västergötland. Som min yngre och mer frispråkige kollega, professor Schikaneder, brukar säga, "ingen Seinsvergesenheit här inte".

Naturligtvis hänger "vara" samman med tyskans "wahr", sann. Då kan det vara på sin plats att notera att svenskans "sann" hänger samman med tyskans "sein". En intressant omständighet är att man på svenska gärna använder "det finns", "finnas till", och liknande för att ange att något existerar — existens är starkt knutet till möjligheten att finna, hitta exempel, på det ena eller det andra. Hintikka har ofta använt sig av denna iakttagelse i sina skrifter. Även om få är ense med mig i min härledning, så skulle jag vilja påstå, att också "vacker" hör till denna familj av uttryck; tyskans "wahr" hänger samman med svenskans "vacker", vilket ger ett gott stöd för den gamla platonska uppfattningen att det Sanna är det Sköna, det Vackra. Detta sammanfaller då också med det som existerar, det vi kan finna— världen är vacker, då de sammanfaller med det varande.

"Hävda" är ett annat intressant uttryck, som på senare tid har fått en central position i vissa filosofiska debatter. Det kan vara värt att påpeka, att i de tidigaste exemplen på bruk av "hävda" hade ordet en annan, och mer ursprunglig mening. "Att hävda något" betydde att *gödsla* det. 1589 kan man läsa, på en vacker fornsvenska: (Aristoteles säger) "att inghen dyngia så well häffdar åkren, som then, huilka bondhen sielff bär ther wth med sine eghen Skoor." Det är först trehundra år senare, mot 1800-talets slut, som vi hittar exempel på att "hävda" anses innebära att påstå eller starkt framhålla något. Av dessa observationer kan vi, oss emellan, mina damer och herrar, dra slutsatsen att allt tal om assertorisk kraft, hävdandevillkor osv, endast är s k skitprat.

Det mig tilldelade utrymmet medger inte att jag tar upp fler exempel här, utan jag får nöja mig med att referera till en del av mina andra verk och antyda hur några andra centrala termer skall förstås. "Tro" är etymologiskt besläktat med "trygg", säker, och detta ger stöd för den anti-skeptiska tanken att vi, åtminstone i en del fall måste ha *sanna* trosföreställningar. Denna slutsats kunde man inte ha dragit i något annat språk än svenska; engelskans "belief" står inte på någon sådan fast grund, inte heller tyskans "glauben". Endast i svenska

språket kan vi hitta de verktyg som krävs för att avvisa skeptikers ifrågasättanden.

Litteratur

Fundgrube, E: "Det Logische Empirismus als Neognostizismus" ("Den logiska empirismen som neognosticism"); *Philologische Monatshefte* vol 27, april 1969.

Fundgrube, E: "Ist Schwedisch Ur-Wedisch? Einige Betrachtungen über Entwicklungslinien in der Indoeuropäischen Sprachfamilie, mit besonderer Aufmerksamkeit auf philosophisch geladeten Termen" ("Är svenska ur-vediska? Några betraktelser rörande utvecklingslinjer i den indoeuropeiska språkfamiljen, med särskilt beaktande av filosofiskt laddade termer") *Sitzungsberichte d Hessischen Akad d Wissenschaften* 1987.

Några av Fundgrubes tidigare artiklar finns samlade i boken *Philologisch-philosophische Untersuchungen*, Hamburg 1974.

Fundgrube har också skrivit en artikel på franska: "Sanskrit: sans écrits ou sans cries? Quelques remarques sur la relation entre divers conceptions de la langue parlée et les écrits de Rudbeck" *Id*, vol 7, oktober 1979.

Övrig litteratur:

Koppelberg, D: *Die Aufhebung der analytischen Philosophie*, Frankfurt 1987

Översättarens kommentar

Professor Fundgrube, numera emeriterad professor i indoeuropeiska språkens filologi vid universitetet i Bochum, har sedan länge varit intresserad av svenska språket och filosofin, men anser att den svenska filosofins utveckling hindras och försvåras av en otillräcklig kunskap om, och förståelse för, filologiska och etymologiska överväganden. För att i någon mån hjälpa svenska filosofer att överkomma detta sakernas tillstånd har han sammanställt en redogörelse för hur några centrala filosofiska begrepp och termer har utvecklats till det de är idag i det svenska språket.

Hans intresse för just svenska är i hög grad ett resultat av hans läsning av Rudbecks *Atlantis* i unga år. Där finner man uppfattningen att det forntida Atlantis låg i Sverige, och att det var uppe i Norden, i synnerhet i Sverige, som den västerländska civilisationen hade sitt ursprung. Fundgrube undersökte tidigt den omdiskuterade hypotesen att *Atlantis* kunde vara en förvanskning av anglicismen "Atlantis", där "Atlantis" skulle vara ett vid den tiden populärt tillhåll för akademiker, men han fann att denna hypotes kunde avföras såsom varande "intressant, men vid närmare prövning ohållbar".

Ovanstående artikel är ett utdrag ur ett föredrag från 1987 (se Bibliografin), och professor Fundgrube har själv bidragit vid färdigställandet av detta utdrag.